

Sygn. akt III CKN 8/96

P O S T A N O W I E N I E

Dnia 29 października 1996 r.

Sąd Najwyższy Izba Cywilna

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSN - J. Gudowski

Sędziowie: SN - J. Majewska

SN - T. Żyznowski (spraw.)

Protokolant: I. Pawlata

po rozpoznaniu w dniu 29 października 1996 r.

na rozprawie sprawy z wniosku K. Z.

z udziałem A. L., T. L., Z. B., M. L., I. L.-C., X. L., S. L. i Y. L.

o stwierdzenie nabycia spadku po B. L.

na skutek kasacji wnioskodawczyni K. Z.

od postanowienia Sądu Wojewódzkiego w L.

z dnia 2 lipca 1996 r. sygn. akt II Cr [...]

p o s t a n a w i a :

oddalić kasację.

U Z A S A D N I E N I E

Postanowieniem z dnia 8 marca 1996 r. sygn. akt I Ns [...] Sąd Rejonowy w K. stwierdził, że spadek, wraz z wchodzącym w jego skład gospodarstwem rolnym, po spadkodawcy B. L. zmarłym 10 maja 1977 r. z mocy ustawy nabyli: żona zmarłego A. L. w 1/4 części oraz jego zstępni: K. Z., T. K. L., Z. G. B., Ż. L. i J. L. po 3/20 (trzy dwudzieste) części każde z nich. Nadto Sąd Rejonowy orzekł o kosztach postępowania.

Powołując się na złożone zapewnienie i złożone akty stanu cywilnego Sąd Rejonowy ustalił, że wymieniony spadkodawca jako spadkobierców ustawowych pozostawił żonę A. L., córki: K. Z. i Z. B. oraz synów: T., J. i Ż. L.. Po śmierci spadkodawcy zmarli J. i Ż. L.. Spadkobiercami ustawowymi po J. L. są jego zstępni: J. L. s. J., Y. L., X. L. i S. L.. Ż. L. jako spadkobierców ustawowych pozostawił: M. L. i I. L.-C..

Wnioskodawczyni K. Z. domagała się stwierdzenia nabycia spadku na podstawie testamentu ustnego z dnia 1 maja 1977 r., na którym widnieją podpisy trzech świadków: J. M., J. D. i B. M.. Uczestnicy postępowania zakwestionowali złożony testament. Na podstawie zeznań przytoczonych świadków Sąd orzekający ustalił, że oświadczenie spisał świadek J. D. jednakże jego treść pochodziła nie tylko od samego spadkodawcy. lecz także jego córki wnioskodawczyni K. Z. i jej męża. Nadto tenże Sąd ustalił, że kwestionowany testament został wcześniej - przed przybyciem świadków J. M. i B. M. - sporządzony, a następnie odczytany tymże świadkom, którzy go podpisali. Z powołaniem się na opinię biegłej w dziedzinie grafoskopii J. Ś. - Sąd Rejonowy stwierdził, że spadkodawca B. L. nie podpisał tego pisma. Widniejący na tym dokumencie skrót podpisu “[...]” nie pochodzi od spadkodawcy. W następstwie powyższych okoliczności wykluczających - zdaniem Sądu pierwszej instancji - aby nastąpiło skuteczne rozporządzenie majątkiem na wypadek śmierci - spadek i objęte nim gospodarstwo rolne nabyli z mocy ustawy spadkobiercy ustawowi.

Rewizję - na podstawie przepisów kpc obowiązujących przed 1 lipca 1996 r. - złożyła wnioskodawczyni K. Z.. Skarżąca zarzuciła naruszenie art. 952 kc. Podważyła także dokonaną ocenę zeznań świadków.

Postanowieniem z dnia 2 lipca 1996 r. II Cr [...] Sąd Wojewódzki w L. oddalił rewizję wnioskodawczyni i orzekł o kosztach postępowania. Sąd drugiej instancji podzielił dokonane ustalenia faktyczne w odniesieniu do okoliczności dotyczących złożenia ustnego oświadczenia woli przez spadkodawcę i wynikający z tych ustaleń wniosek, że w świetle obowiązujących przepisów do skutecznego złożenia przez spadkodawcę ostatniej woli w ogóle nie doszło. W ocenie tego Sądu nie została spełniona, wymieniona w art. 952 § 1 kc, przesłanka w postaci jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków w chwili, którą wnioskodawczyni wskazuje jako złożenie ostatniej woli przez spadkodawcę. Tylko taki wynik postępowania dowodowego jest - zdaniem Sądu drugiej instancji - możliwy do zaakceptowania.

Ustalenia Sądu pierwszej instancji nie nasuwają zdaniem Sądu wyższej instancji - wbrew twierdzeniom oraz zarzutom skarżącej - żadnych zastrzeżeń (art. 233 § 1 kpc).

Kasację, z powołaniem się na obie podstawy z art. 393¹ kpc, złożyła wnioskodawczyni. Zarzucając obrazę art. 948 kc, a także - jak to zostało sformułowane - "... naruszenie zasady swobodnej oceny zeznań świadków przechodzącej w dowolność" skarżąca wносиła o zmianę zaskarżonego postanowienia i stwierdzenie nabycia spadku z mocy testamentu, lub uchylenie orzeczenia Sądu drugiej instancji i ewentualnie orzeczenia Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania z zasądzeniem kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 519¹ kpc od postanowienia sądu drugiej instancji orzekającego co do istoty sprawy nie przysługuje kasacja, jeżeli przepisy księgi drugiej części pierwszej przewidują możliwość zmiany lub uchylenia

prawomocnego postanowienia. Taka możliwość przewidziana jest w różnych przepisach tej księgi zarówno o charakterze ogólnym (art. 523) jak i regulujących wyłączny tryb postępowania w sprawach o zmianę prawomocnego postanowienia o stwierdzenie nabycia spadku (art. 678, 679 i 690 § 2). Postępowania toczące się na podstawie art. 678 i 690 § 2 - wszczynane z urzędu - jako dotyczące sytuacji szczególnych objętych tymi przepisami, nie wchodzi w rachubę w rozpoznawanej sprawie. W odniesieniu do osoby, która była uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, żądanie zmiany takiego postanowienia opiera na podstawie, której nie mogła powołać w zakończonym postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, a wniosek o zmianę składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskała tę możliwość. Czyli podstawą żądania stwierdzenia nabycia spadku w trybie określonym w art. 679 kpc mogą być wykryte później okoliczności faktyczne i środki dowodowe. Tryb ten - realizując ochronę dziedziczenia spadkobiercy - w określonym w przepisie art. 679 kpc terminie - i na podstawach tamże przewidzianych zastępuje - jak się przyjmuje w doktrynie i judykaturze - instytucję wznowienia postępowania. Nie wyłącza zatem kasacji, wniesionej przez wnioskodawczynię, będącą uczestnikiem postępowania - w omawianej sprawie - w sądach obu instancji. Kasacja została oparta na obu podstawach przewidzianych w art. 393¹ kpc. Przytaczając podstawę kasacji z art. 393¹ pkt 1 skarżąca nie sprecyzowała postaci w jakiej - jej zdaniem - nastąpiło naruszenie prawa materialnego mianowicie czy chodzi o błędną wykładnię wskazanego w kasacji art. 948 kc, czy też jego niewłaściwe zastosowanie. Jest to przepis o charakterze ogólnym. Zagadnieniem zaś wstępnym było ustalenie i rozważenie czy złożone przez spadkodawcę dnia 1 maja 1977 r. oświadczenie jest w ogóle testamentem. Sądy obu instancji - z przyczyn powyżej przytoczonych - wykluczyły aby nastąpiło skuteczne rozporządzenie majątkiem.

Także w ocenie sądów obu instancji nie została spełniona, wymieniona w art. 952 § 2 kc, przesłanka w postaci jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków.

Skarżąca zwalcza poczynione ustalenia faktyczne zarzucając, że dokonane one zostały z naruszeniem zasady swobodnej oceny dowodów w stopniu uzasadniającym - według sformułowania kasacji - określenie tej oceny jako dowolnej. Z przytoczonego sformułowania a także uzasadnienia kasacji wynika, że w następstwie naruszenia art. 233 § 1 kpc doszło do stwierdzenia nabycia spadku na podstawie ustawy, zamiast prawidłowo - według twierdzeń skarżącej - na podstawie testamentu. Takie twierdzenie skarżącej aktualizuje zagadnienie kontroli kasacyjnej ustaleń faktycznych poczynionych przez sądy niższych instancji.

Kodeks postępowania cywilnego - w art. 233 § 1 - stanowi, że sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. Nie wskazując sposobów dokonania oceny dowodów wymieniony przepis art. 233 § 1 zawiera po pierwsze: jednoznaczny, i nie doznający wyjątku nakaz aby ocena wyrażana w aspekcie wiarygodności dokonana była na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału, po drugie nakazuje uwzględnienie wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu, po trzecie wymaga skonkretyzowania okoliczności towarzyszących przeprowadzeniu -poszczególnych dowodów mających znaczenie dla oceny ich mocy i wiarygodności - nie wyłączając odpowiednio utrwalonych okoliczności związanych z postawą, sposobem zachowania się i reakcją świadka (biegłego) w toku jego przesłuchania, po czwarte omawiany przepis wymaga przytoczenia jednoznacznego kryterium oraz merytorycznych i rzeczowych argumentów mających w sposób przekonujący potwierdzać trafność dokonanej oceny w przedmiocie uznania zeznań za wiarygodne bądź ich zdyskwalifikowanie. Ustawa zatem eliminuje w tej decyzyjnej fazie postępowania schematyzm,

automatyzm, ogólnikowość i inne pozaustawowe kryteria oceny wiarygodności zeznań świadków (biegłych). Zawiera nakaz zachowania samodzielności i niezależności w toku badania, ustalania, rozumowania oraz wyciąganiu końcowych wniosków rozstrzygających o ocenie dowodów.

Nie budzi w doktrynie i orzecznictwie zapatrywanie, że przysługujące sądowi prawo swobodnej oceny dowodów powinno być tak stosowane i przedstawione w uzasadnieniu orzeczenia by zarówno prawidłowość doboru jak i stosowania kryteriów oceny a także realizacji tego doniosłego uprawnienia w konkretnej sprawie mogła być - w toku instancji - sprawdzona. Sposób i prawidłowość realizacji tego uprawnienia wynika z uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia.

Jest oczywistym, że instancja kasacyjna nie jest powołana ani uprawniona do przeprowadzenia dowodów i ustalenia stanu faktycznego sprawy, który w prawidłowy sposób ustalony jest wiążący także dla tej instancji. Nie pozostaje jednakże w sprzeczności z charakterem i celem postępowania kasacyjnego poddanie kontroli kasacyjnej (art. 393¹ pkt 2 kpc) zarówno kryteriów zastosowanych przez sąd przy ocenie mocy i wiarygodności zeznań świadków, jak i innych okoliczności mających znaczenie dla tej oceny w tym także podniesionej sprzeczności dokonanych ustaleń z materiałem faktycznym sprawy.

Sąd orzekający dokonał analizy i oceny zeznań świadków wskazanych przez wnioskodawczynię, którzy według jej twierdzeń jednocześnie obecni byli przy złożeniu przez spadkodawcę ostatniej woli. Analiza ta - co potwierdza uzasadnienie orzeczenia - ma charakter sprawozdawczy w tym znaczeniu, że przytacza zeznania wymienionych świadków. Treść zaś tych zeznań jednoznacznie potwierdza dokonane ustalenia i wynikające z nich wnioski. Skoro dokonana ocena nie przekracza granic przysługującej sądowi orzekającemu swobodnej oceny, która jest niemierzalna nie można skutecznie zarzucać naruszenia przepisów postępowania. Dlatego przytoczone w kasacji okoliczności i twierdzenia skarżącej stanowią tylko subiektywną wersję

prezentowaną przez zrozumiałe materialne zainteresowanie wnioskodawczyni stwierdzeniem nabycia spadku wyłącznie na jej rzecz z mocy testamentu.

Wobec zatem braku uzasadnionych podstaw, kasacja - jako oczywiście bezzasadna - podlega oddaleniu (art. 393¹² kpc).

aw